

De Invloed van Opvoedgedragingen op Roken onder Jongeren en de Verschillen tussen
Jongens en Meisjes

Master's thesis

Utrecht University

Master's programme in Clinical Child, Family and Education Studies

W.P. van Lagen, 6877117

Eerste beoordelaar: Gert-Jan Meerkerk

Tweede beoordelaar: Hans van der Baan

26 mei 2021

Samenvatting

Uit onderzoek komen aanwijzingen voort dat opvoedgedragingen kunnen bijdragen aan het verminderen van rookgedrag onder jongeren. Voorbeelden van deze opvoedgedragingen zijn ouderlijke controle, kennis en ondervraging. Dit onderzoek richt zich op de relatie tussen opvoedgedragingen en roken onder jongeren tussen de 16 en 20 jaar en de modererende functie van sekse. Er wordt verwacht dat er een negatief verband bestaat tussen ouderlijke controle en roken en ouderlijke kennis en roken onder jongeren. Daarnaast wordt verwacht dat er geen verband is tussen ouderlijke ondervraging en roken onder jongeren. Tevens wordt verwacht dat sekse een modererend effect heeft, waarbij jongens in verhouding tot meisjes minder roken naarmate er meer ouderlijke controle en ouderlijke kennis is. Het onderzoek bestaat uit 426 participanten van gemiddeld 18 jaar. Van deze jongeren zijn er 246 jongen en 180 meisje. Er is gebruik gemaakt van data uit het RADAR-onderzoek. Opvoedgedragingen werden gemeten met de *Parenting Practices* vragenlijst. Roken onder jongeren werd vastgesteld door middel van item 4 op de vragenlijst *Substance Use*. Er is een logistische regressieanalyse uitgevoerd met de drie verschillende opvoedgedragingen als predictoren en de interactie-effecten tussen de opvoedgedragingen en sekse. De resultaten van dit onderzoek laten zien dat er alleen een effect is voor ouderlijke kennis. Wanneer er meer ouderlijke kennis is, roken jongeren minder. Tevens is er een interactie-effect gevonden voor ouderlijke kennis en sekse. Hierbij roken jongens in verhouding minder dan meisjes, wanneer er meer ouderlijke kennis is.

Trefwoorden: opvoedgedragingen, jongeren, roken, Parenting Practices

Abstract

Research indicates that parenting practices can contribute to the decrease in smoking amongst youth. Examples of these parenting practices are parental control, knowledge and solicitation. This research focuses on the relation between parenting practices and smoking amongst youth between 16 and 20 years old and the moderating function of gender. A negative relation between parental control and smoking and parental knowledge and smoking is expected. Also, no relation between parental solicitation and smoking is expected. Gender is expected to have a moderating effect, whereby boys will smoke relatively less than girls when parental control and parental knowledge increase. The research consists of 426 participants with an average age of 18. Of these participants 246 were male and 180 were female. Data of the RADAR-research has been used. Parenting practices were measured with the Parenting Practices questionnaire. Smoking amongst youth was determined with item 4 on the Substance Use questionnaire. A logistic regression with the three parenting practices as predictor variables and interaction effects between gender and the parenting practices has been carried out. Results found in this research only show an effect for parental knowledge. As parental knowledge increases, smoking amongst youth decreases. Also, an interaction-effect was found for parental knowledge and gender. Boys smoke relatively less than girls when there is more parental knowledge.

Keywords: parenting practices, youth, smoking

Introductie

Van alle mbo- en hbo-studenten tussen de 16 en 18 jaar heeft 51,0% ooit gerookt en rookt 17,0% dagelijks. Hierbij is geen significant verschil tussen jongens en meisjes (Tuithof et al., 2018). Van alle jongeren tussen 18 en 19 jaar rookt 21,2% dagelijks. Jongens roken vaker dan meisjes (respectievelijk 14,9% en 12,0%) (RIVM, 2020). Het percentage rokers stijgt geleidelijk met de leeftijd. In Nederland wordt iets meer dan 9,0% van de ziektelast veroorzaakt door roken en sterven jaarlijks meer dan 20.000 mensen aan de gevolgen van roken. Dit maakt roken de grootste te voorkomen doodsoorzaak (RIVM, 2018). Om deze reden heeft de overheid in het Nationaal Preventieakkoord als doel gesteld dat in 2040 minder dan 5,0% van de meerderjarige Nederlanders rookt. Daarnaast wilde zij bewerkstelligen dat in 2020 het aantal jongeren dat begint met roken gehalveerd zou zijn (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2018). Of dit is gelukt, is nog onduidelijk. Het percentage jongeren dat ooit heeft gerookt, is echter tussen 2017 en 2019 met maar 0,3% gedaald (Rombouts et al., 2020).

Ouders hebben een belangrijke invloed op het rookgedrag van hun kinderen. Zo is uit onderzoek gebleken dat er een samenhang is tussen het rookgedrag van ouders zelf en dat van hun kinderen (De Leeuw et al., 2011; Milton et al., 2007; Rainio & Rimpelä, 2009). Tegelijkertijd zijn er aanwijzingen dat opvoedgedragingen kunnen bijdragen aan het verminderen van rookgedrag onder jongeren (De Leeuw et al., 2011; Harakeh et al., 2005; Otten et al., 2007). Deze opvoedgedragingen worden ook wel *parenting practices* genoemd. *Parenting practices* zijn specifieke, doelgerichte gedragingen die ouders inzetten bij de opvoeding van hun kinderen (Wade, 2004). Voorbeelden van deze opvoedgedragingen zijn *parental control*, *parental knowledge* en *parental solicitation* (Kerr & Stattin, 2000; Stattin & Kerr, 2000).

Parental control, oftewel ouderlijke controle, kan worden gedefinieerd als de eisen die ouders stellen aan hun kinderen en de restricties die zij hen opleggen (Halgunseth et al., 2006). Onderzoek geeft geen eenduidig beeld over de samenhang tussen ouderlijke controle en roken onder jongeren. Enerzijds geven meerdere onderzoeken aan dat hoe meer ouderlijke controle er is, hoe minder jongeren roken (Chassin et al., 1998; Piko & Balázs, 2012; Wang et al., 2019). Hierbij toont het onderzoek van Piko en Balázs (2012) aan dat ouderlijke controle meer invloed heeft op jongens dan op meisjes. Anderzijds is er ook onderzoek dat deze bevindingen ontkracht. In bijvoorbeeld een onderzoek van Engels et al. (2005) worden enkel kleine of non-significante relaties tussen ouderlijke controle en roken onder jongeren gerapporteerd. Een onderzoek van Harakeh et al. (2010) toont een samenhang tussen

psychologische controle, een vorm van ouderlijke controle waarbij ouders manipulatieve strategieën toepassen, en een hogere waarschijnlijkheid dat jongeren gaan roken.

Parental knowledge, oftewel ouderlijke kennis, is de mate waarin ouders op de hoogte zijn van het doen en laten van hun kind zonder dat ouders actief op zoek gaan naar informatie (Soenens et al., 2006). Verschillende onderzoeken hebben een samenhang gevonden tussen meer ouderlijke kennis en minder roken onder jongeren (Guo et al., 2011; Mahabee-Gittens et al., 2012; Mahabee-Gittens et al., 2013). Zo rapporteert het onderzoek van Guo et al. (2011) dat een toename in ouderlijke kennis geassocieerd wordt met een verminderde kans op dagelijks roken bij jongeren. Uit de onderzoeken van Mahabee-Gittens et al. (2012; 2013) blijkt daarnaast dat jongeren een verminderde kans hebben op het beginnen met roken wanneer er meer ouderlijke kennis is.

Parental solicitation, best vertaald naar ouderlijke ondervraging, houdt in dat ouders actief naar informatie zoeken bij hun kinderen en de vrienden van hun kinderen (Engels et al., 2005; Wang et al., 2013). Ook op gebied van ouderlijke ondervraging worden verschillende resultaten gerapporteerd. Enerzijds rapporteert een onderzoek van Engels & Willemsen (2004) dat meer ouderlijke ondervraging samenhangt met minder roken bij jongeren. Anderzijds wordt in ander onderzoek geen verband gevonden (Engels et al., 2005; Ennett et al., 2001; Wang et al., 2013). Een onderzoek van Metzger et al. (2013) toont zelfs een verband tussen meer moederlijke ondervraging en een verhoogde kans op roken onder jongeren.

Uit een meta-analyse van Endendijk et al. (2016) blijkt dat ouders over het algemeen vaker ouderlijke controle uitoefenen op jongens dan op meisjes. Eerdergenoemd onderzoek van Piko en Balázs (2012) toont ook een verband tussen deze ouderlijke controle en een verminderde kans op roken bij jongens. Ander onderzoek rapporteert daarentegen dat meisjes meer controle ervaren dan jongens (Hawk et al., 2008). Onderzoek toont daarnaast aan dat ouderlijke kennis een meer protectieve factor is voor jongens, maar dat gebrek aan ouderlijke kennis meer effect heeft op meisjes wanneer het gaat om rookgedrag (Bean et al. 2006; Borawski et al. 2003; Tebes, 2010). Tevens ervaren meisjes meer ouderlijke ondervraging dan jongens, maar worden er geen verschillen in rookgedrag gevonden voor jongens en meisjes wanneer er ouderlijke ondervraging wordt toegepast (Hawk et al., 2008; Kapetanovic et al., 2019; Kerr & Stattin, 2000; Smetana & Daddis, 2002). Geconcludeerd kan worden dat eerdere onderzoeken geen eenduidig beeld geven over het verband tussen opvoedgedragingen en rookgedrag onder jongeren. Ook is niet duidelijk of dit verband verschilt voor jongens en meisjes.

Het huidige onderzoek richt zich op de relatie tussen opvoedgedragingen en roken onder jongeren tussen de 16 en 20 jaar en of sekse hierin een modererende functie heeft. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen bijdragen aan de theorievorming over de relatie tussen ouderlijke opvoedgedragingen en het rookgedrag van jongeren. Daarmee kunnen zij bijdragen aan de ontwikkeling van effectieve preventie van roken onder jongeren, door inzicht te geven in de rol die ouders spelen in de keuzes die hun kinderen maken omtrent roken. Hiermee kunnen maatregelen hierop worden toegespitst.

In het huidige onderzoek staat de vraag ‘Is er een verband tussen opvoedgedragingen en roken onder jongeren tussen de 16 en 20 jaar en speelt sekse hierbij een rol?’ centraal. In het onderzoek wordt daarbij onderscheid gemaakt tussen drie vormen van opvoedgedragingen: ouderlijke controle, ouderlijke kennis en ouderlijke ondervraging. Op basis van eerder onderzoek wordt verwacht dat er een negatief verband bestaat tussen ouderlijke controle en roken en ouderlijke kennis en roken onder jongeren (Chassin et al., 1998; Guo et al., 2011; Mahabee-Gittens et al., 2012; Mahabee-Gittens et al., 2013; Piko & Balázs, 2012; Wang et al., 2019). Daarnaast wordt op basis van eerder onderzoek verwacht dat er geen verband is tussen ouderlijke ondervraging en roken onder jongeren (Engels et al., 2005; Ennett et al., 2001; Wang et al., 2013). Tevens wordt op basis van eerder onderzoek verwacht dat sekse een modererend effect heeft op de relatie tussen ouderlijke controle en roken en ouderlijke kennis en roken. Hierbij wordt verwacht dat jongens in verhouding minder zullen roken dan meisjes, wanneer er meer ouderlijke controle of ouderlijke kennis is (Bean et al. 2006; Borawski et al. 2003; Endendijk et al., 2016; Hawk et al., 2008; Kapetanovic et al., 2019; Kerr & Stattin, 2000; Piko & Balázs, 2012; Smetana & Daddis, 2002; Tebes, 2010).

Methode

Participanten

Voor dit onderzoek werd gebruik gemaakt van de data van het eerder verrichte RADAR-onderzoek. De steekproef van het huidige onderzoek bevat de data van 426 jongeren en hun ouders. Er is sprake geweest van een dubbele selectie. Bij de eerste selectie werd een aselechte steekproef gedaan onder 850 reguliere basisscholen in Utrecht, Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Almere. Van de 296 geïnteresseerde scholen, zijn uiteindelijk 230 scholen aselekt geselecteerd. Van alle Nederlandse leerlingen uit groep 8 werden uiteindelijk 1.544 leerlingen aselekt geselecteerd. Hierbij is er geen sprake van een representatieve steekproef, aangezien er geprobeerd is jongeren met risico op delinquentie te over-includeren. Met de ouders van deze leerlingen werd telefonisch contact opgenomen. Van deze ouders waren er 99 onbereikbaar, voldeden er 364 niet aan de eisen voor gezinssamenstelling, wilden er 470 niet meedoen aan

het onderzoek en bleken er 114 niet in staat om informed consent te krijgen van alle betrokkenen (Van Lier et al., 2008). Later bleek dat 71 jongeren de vraag omtrent rookgedrag niet hadden beantwoord. Uiteindelijk werden 426 jongeren in het onderzoek geïnccludeerd. De jongeren in het onderzoek zijn gemiddeld 18,0 jaar oud ($SD = .44$, min. = 16.7, max. = 20.6) ten tijde van de dataverzameling. Van deze jongeren is 57,5% ($n = 246$) jongen en 42,3% ($n = 180$) meisje. Van alle jongeren komt 89,4% ($n = 381$) uit een gezin met een gemiddelde of hoge SES en 8,7% ($n = 37$) uit een gezin met een lage SES. Van deze jongeren zit 1,2% ($n = 5$) op het vmbo, 47,2% ($n = 201$) zit op het havo/vwo, 32,4% ($n = 138$) volgt onderwijs op het mbo en 10,8% ($n = 46$) op het hbo.

Procedure

In dit onderzoek werd gebruik gemaakt van de data omtrent de ouder-kindrelatie, specifiek die over *parenting practices*, en omtrent rookgedrag. Voor dit onderzoek werd de data uit wave zes gebruikt, omdat jongeren in deze wave gemiddeld 18 jaar zijn en daarmee aanzienlijk vaker roken dan jongeren in de eerdere waves. Deze data zijn verzameld tussen oktober 2010 en september 2011, met behulp van online vragenlijsten (Van Lier, 2008).

Meetinstrumenten

Parenting Practices

Om opvoedgedragingen te meten werd gebruik gemaakt van de *Parenting Practices* vragenlijst (Kerr & Stattin, 2000; Stattin & Kerr, 2000). Deze vragenlijst bevat onder andere de subschalen ouderlijke controle, ouderlijke kennis en ouderlijke ondervraging, welke apart gescoord werden voor vaders en moeders. De gemiddelden van de scores voor vaders en moeders zijn samengevoegd tot een score voor beide ouders. Voor het onderzoek werden de antwoorden van de ouders over het kind gebruikt en niet de antwoorden van het kind over de ouders. Dit omdat op deze manier ouderlijke gedragingen worden gemeten in plaats van de beleving van de jongere over deze gedraging. Ouderlijke controle werd gemeten met behulp van vijf items. Een voorbeeldvraag hierbij is “Heeft uw kind toestemming van u nodig om laat thuis te komen op een doordeweekse avond?” Ouderlijke kennis werd gemeten met behulp van eveneens vijf items, met als voorbeeld “Weet u met welke vrienden uw kind optrekt in zijn/haar vrije tijd?” Ouderlijke ondervraging werd gemeten met behulp van drie items, zoals “Hoe vaak bent u gedurende de laatste maand een gesprek met uw kind begonnen over zijn/haar vrije tijd?” Ouders konden deze vragen beantwoorden aan de hand van een 5-punt Likertschaal lopend van 1 (nooit) tot 5 (altijd). De constructvaliditeit van deze schalen is goed en de betrouwbaarheid is voldoende tot goed, met Cronbachs Alpha variërend van .67 tot .88 (Kerr & Stattin, 2000; Stattin & Kerr, 2000).

Rookgedrag

Om het roken onder jongeren vast te stellen werd gevraagd welke uitspraak het beste bij hen past. Jongeren konden hierbij kiezen uit antwoorden variërend van “Ik heb nooit gerookt, zelfs niet een trekje” tot “Ik rook dagelijks”. Deze antwoorden zijn gecategoriseerd tot de categorieën ‘niet roken’ en ‘wel roken’, waarbij de antwoorden ‘Ik rook niet dagelijks, maar tenminste 1 keer per week’ en ‘Ik rook dagelijks’ de categorie ‘wel roken’ vormen.

Analyseplan

In dit onderzoek was roken de dichotome (wel/niet) afhankelijk variabele en waren de verschillende opvoedgedragingen onafhankelijke (predictor) variabelen van ratio niveau. Om te toetsen of er verschillen zijn voor sekse in de relatie tussen de verschillende opvoedgedragingen en roken, werd sekse als moderator van nominaal niveau meegenomen. Aangezien het percentage rokers sterk afhankelijk is van de leeftijd, is in de regressieanalyses leeftijd als covariaat op ratio niveau meegenomen om voor eventuele leeftijdsverschillen te corrigeren.

Er is een correlatietabel met daarin zowel leeftijd en sekse als de verschillende opvoedgedragingen en roken opgesteld. Hierna zijn de assumpties voor het uitvoeren van een logistische regressieanalyse gecontroleerd. Zo werd gecontroleerd op de afwezigheid van uitbijters door het maken van een boxplot. Tevens werd gecontroleerd op multicollineariteit, door het opstellen van de eerdergenoemde correlatietabel. Daarnaast werd gecontroleerd of er sprake is van onafhankelijke errors door het uitvoeren van een Durbin-Watson test en normaal verdeelde waarden door middel van een histogram. Na het controleren van de assumpties is een logistische regressieanalyse uitgevoerd met de drie verschillende opvoedgedragingen als predictoren en de interactie-effecten tussen de opvoedgedragingen en sekse. Wanneer er sprake bleek te zijn van een significant interactie-effect is er een tabel opgesteld, waarbij een laag en hoog niveau van de betreffende opvoedgedraging werden vergeleken. Hierbij vormden scores kleiner dan het gemiddelde de categorie ‘laag’ en scores groter dan of gelijk aan het gemiddelde de categorie ‘hoog’.

Resultaten

Onderzoeksgroep

Dit onderzoek heeft plaatsgevonden bij 426 jongeren die wel (29,8%) of niet (70,2%) roken. Er is geen verschil in rookgedrag gevonden tussen jongens en meisjes. Zie Tabel 1 voor meer informatie over de verdeling van rokers en sekse.

Tabel 1.

Verdeling percentage respondenten naar wel of niet roken en gemiddelde leeftijd per sekse

Sekse	Leeftijd	Wel roken (n)	Niet roken (n)	Totaal (n)
Jongens	18.11	29.7 (73)	71.3 (173)	100 (246)
Meisjes	18.09	30.0 (54)	70.0 (126)	100 (180)
Totaal	18.10	29.8 (127)	70.2 (299)	100 (426)

Tabel 2.

Pearson correlaties tussen variabelen moeder (m) en vader (v), roken en covariaten

Variabele	1	2	3	4	5	
1. Sekse						
2. Leeftijd		-.02				
3. Roken		.00	.07			
4. Ouderlijke controle		.09	-.23**	.01		
5. Ouderlijke kennis		.08	-.13*	-.30**	.16**	
6. Ouderlijke ondervraging		.07	-.03	-.17**	.07	.56**

*Noot. * $p < 0.5$ ** $p < .01$*

Assumpties

Bij het controleren van de assumpties bleken de errors onafhankelijk te zijn en was er geen sprake van uitbijters. Ook was er geen sprake van multicollineariteit, zie hiervoor Tabel 2. De variabele ouderlijke kennis was niet normaal verdeeld. Dit vormde echter geen probleem, omdat er sprake was van een grote groep respondenten ($N = 426$) (Field, 2017).

Correlaties

Zoals te zien in Tabel 2 bestaat er een significante, matig sterke negatieve correlatie tussen roken en ouderlijke kennis ($r = -.30$) en een significante, zwakke negatieve correlatie tussen roken en ouderlijke ondervraging ($r = -.17$). Tevens is er een significante, zwakke positieve correlatie tussen ouderlijke controle en ouderlijke kennis ($r = .16$) en een significante, sterke correlatie tussen ouderlijke kennis en ouderlijke ondervraging ($r = .56$).

Roken en Opvoedgedragingen

De resultaten van de logistische regressieanalyse zijn weergegeven in Tabel 3. Uit model 1 blijkt dat ouderlijke kennis een significant, erg zwak effect heeft op roken wanneer gecorrigeerd wordt voor leeftijd ($B = (-.16)$, $SE = .04$, $Wald = 20.25$, $p < .001$). Wanneer er meer ouderlijke kennis is, roken jongeren minder. Ook wanneer de interactie-effecten worden

toegevoegd aan het model, blijft er sprake van een significant, erg zwak effect ($B = (-.40)$, $SE = .12$, $Wald = 11.61$, $p < .001$).

Verder blijkt dat ouderlijke controle geen significant effect heeft op roken wanneer gecorrigeerd wordt voor leeftijd ($B = (.04)$, $SE = .03$, $Wald = 1.83$, $p = .18$). Ook wanneer de interactie-effecten worden toegevoegd aan het model, is er geen sprake van een significant effect ($B = (.16)$, $SE = .08$, $Wald = 3.40$, $p = .07$).

Tevens blijkt dat ouderlijke ondervraging, wanneer gecorrigeerd voor leeftijd, geen significant effect heeft op roken ($B = (-.01)$, $SE = .04$, $Wald = .08$, $p = .78$). Ook wanneer de interactie-effecten worden toegevoegd aan het model, is er geen sprake van een significant effect ($B = (-.01)$, $SE = .08$, $Wald = 0.01$, $p = .91$).

Tabel 3.

Regressie resultaten voor leeftijd, sekse en per opvoedgedraging en de interactie-effecten opvoedgedraging x sekse

Model		<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>Wald</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>Exp(B)</i>	<i>CI_{lower}</i>	<i>CI_{upper}</i>
1	Constant	-4.07	5.51	.55	1	.46	.02		
	Leeftijd	.30	.30	1.03	1	.31	1.36	.75	2.44
	Sekse	.07	.26	.07	1	.80	1.07	.65	1.76
	Ouderlijke controle	.04	.03	1.83	1	.18	1.04	.98	1.09
	Ouderlijke kennis	-.16	.04	20.25	1	.00	.85	.80	.91
	Ouderlijke ondervraging	-.01	.04	.08	1	.78	.99	.91	1.07
2	Constant	-1.71	5.99	.08	1	.78	.18		
	Leeftijd	.32	.31	1.08	1	.30	1.38	.75	2.51
	Sekse	-1.65	1.14	2.11	1	.15	.19	.02	1.78
	Ouderlijke controle	.16	.08	3.40	1	.07	1.17	.99	1.39
	Ouderlijke kennis	-.40	.12	11.61	1	.00	.67	.53	.85
	Ouderlijke ondervraging	-.00	.13	.00	1	.98	1.00	.77	1.30
	Ouderlijke controle x sekse	-.08	.05	2.36	1	.13	.92	.83	1.02
	Ouderlijke kennis x sekse	.16	.07	4.74	1	.03	1.17	1.02	1.35
Ouderlijke ondervraging x sekse	-.01	.08	.01	1	.91	.99	.84	1.17	

Moderatie

Tevens blijkt sekse een significante moderator voor het effect van ouderlijke kennis op roken ($B = .16$, $SE = .07$, $Wald = 4.74$, $p = .03$). Hierbij blijken jongens in verhouding minder te roken dan meisjes, wanneer er meer ouderlijke kennis is. Zie hiervoor Tabel 4.

Tabel 4.

Percentage rokers per geslacht en lage of hoge ouderlijke kennis.

Kennisniveau	Jongens	Meisjes	Totaal
Ouderlijke kennis laag	42.6	34.4	39.5
Ouderlijke kennis hoog	9.7	21.3	15.5
Totaal	29.7	30.0	29.8

Sekse is daarentegen geen significante moderator voor het effect van ouderlijke controle op roken ($B = -.08$, $SE = .05$, $Wald = 2.36$, $p = .13$) of voor het effect van ouderlijke ondervraging op roken ($B = -.01$, $SE = .01$, $Wald = .01$, $p = .91$).

Discussie

In Nederland wordt iets meer dan 9,0% van de ziektelast veroorzaakt door roken en sterven jaarlijks meer dan 20.000 mensen aan de gevolgen van roken (RIVM, 2018). Van alle mbo- en hbo-studenten tussen de 16 en 18 jaar rookt 17,0% dagelijks en van alle jongeren tussen 18 en 19 jaar rookt 21,2% dagelijks (RIVM, 2020; Tuithof et al., 2018). Er zijn aanwijzingen dat opvoedgedragingen kunnen bijdragen aan het verminderen van rookgedrag onder jongeren (De Leeuw et al., 2011; Harakeh et al., 2005; Otten et al., 2007). Voorbeelden van deze opvoedgedragingen zijn ouderlijke controle, ouderlijke kennis en ouderlijke ondervraging (Kerr & Stattin, 2000; Stattin & Kerr, 2000).

Met behulp van een logistische regressie is in dit onderzoek het verband tussen de opvoedgedragingen ouderlijke controle, ouderlijke kennis en ouderlijke ondervraging, en roken getoetst. Ook is getoetst of sekse een modererend effect heeft op het verband tussen de opvoedgedragingen en roken. De participanten in dit onderzoek waren jongeren in de leeftijd van 16 tot 20 jaar met een Nederlandse achtergrond.

Op basis van eerder onderzoek werd verwacht dat er een negatief verband zou worden gevonden tussen ouderlijke controle en roken en ouderlijke kennis en roken onder jongeren (Chassin et al., 1998; Guo et al., 2011; Mahabee-Gittens et al., 2012; Mahabee-Gittens et al., 2013; Piko & Balázs, 2012; Wang et al., 2019). De resultaten van dit onderzoek tonen alleen een verband tussen ouderlijke kennis en roken. Hiermee wordt de hypothese gedeeltelijk aangenomen. Een onderzoek van Piko en Balázs (2012) toont een verband tussen ouderlijke controle en een verminderde kans op roken bij jongens. Onderzoek toont daarnaast aan dat ouderlijke kennis een meer protectieve factor is voor jongens, maar dat gebrek aan ouderlijke kennis meer effect heeft op meisjes wanneer het gaat om rookgedrag (Bean et al. 2006; Borawski et al. 2003; Tebes, 2010). In eerder gedaan onderzoek worden geen verschillen in

rookgedrag gevonden voor jongens en meisjes wanneer er ouderlijke ondervraging wordt toegepast (Hawk et al., 2008; Kapetanovic et al., 2019; Kerr & Stattin, 2000; Smetana & Daddis, 2002).

In overstemming met eerder onderzoek werd geen verband gevonden tussen ouderlijke ondervraging en rookgedrag onder jongeren (Engels et al., 2005; Ennett et al., 2001; Wang et al., 2013). Hiermee wordt de tweede hypothese aangenomen.

Tevens werd verwacht dat sekse een modererend effect heeft op het verband tussen ouderlijke controle en roken en ouderlijke kennis en roken, waarbij jongens in verhouding minder zullen roken dan meisjes wanneer er meer ouderlijke controle en ouderlijke kennis is (Bean et al. 2006; Borawski et al. 2003; Endendijk et al., 2016; Hawk et al., 2008; Kerr & Stattin, 2000; Piko & Balázs, 2012; Smetana & Daddis, 2002; Tebes, 2010). De gegevens uit de moderatie-analyse laten zien dat er een interactie-effect is gevonden voor enkel ouderlijke kennis en sekse. Hieruit kan geconcludeerd worden dat sekse invloed heeft op de relatie tussen ouderlijke kennis en rookgedrag onder jongeren. Hierbij roken jongens in verhouding minder dan meisjes, wat de hypothese gedeeltelijk bevestigt.

Er zijn verschillende mogelijke verklaringen voor het verschil tussen de verwachtingen en de uitkomsten van het onderzoek. Hoewel eerder onderzoek overwegend wijst op een, al dan niet negatief, verband tussen ouderlijke controle en rookgedrag onder jongeren, zijn de resultaten van dit onderzoek niet geheel onverklaarbaar. Dit omdat er ook onderzoek bestaat waarin geen verband is gevonden tussen ouderlijke controle en rookgedrag onder jongeren. Daarnaast zou het verschil met de verwachtingen verklaard kunnen worden doordat er een relatief grote groep jongeren met risico op delinquent gedrag aanwezig was onder de participanten. Delinquente jongeren hebben vaak meer moeite met autoriteit en kunnen daardoor minder gevoelig zijn voor ouderlijke controle of zich minder houden aan regels (Banerjee & Greene, 2009; Van der Geest et al., 2009). Dit kan ervoor gezorgd hebben dat ouderlijke controle geen effect heeft op een relatief hoog percentage van de participanten. Tevens is te zien dat ouderlijke controle afneemt, naarmate leeftijd toeneemt. Ouders oefenen over het algemeen minder controle uit op hun kinderen naarmate zij ouder worden (Keijsers & Poulin, 2013). Het afnemen van deze controle gaat echter niet altijd met de snelheid die jongeren verwachten, waardoor zij een gevoel kunnen ervaren van excessieve controle die kan leiden tot verzet tegen deze controle of toename van probleemgedrag (Miller et al., 2006; Stattin & Kerr, 2000). Er wordt beweerd dat de perceptie van kinderen van het gedrag van hun ouders meer invloed heeft op hun gedrag dan het feitelijke gedrag van ouders (Bronfenbrenner, 1979; Engels et al., 2001; Steinberg et al., 1992). Dit zou de resultaten kunnen hebben beïnvloed.

Sterkte punten en limitaties

Een sterk punt van het huidige onderzoek is het aantal respondenten ($n = 426$), welke de betrouwbaarheid van het onderzoek verhoogt. Dit onderzoek kent daarnaast een aantal limitaties waarmee rekening moet worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten. Allereerst bestaat de groep participanten uit jongeren met een Nederlandse afkomst. Nederland is een land met inwoners met diverse sociaal-culturele achtergronden. Begin 2015 had 21,7% van de mensen die in Nederland woonde een migratieachtergrond (Jennissen et al., 2018). Uit onderzoek komt naar voren dat etniciteit opvoedgedragingen beïnvloedt (Hill, 2006; Jackson-Newsom et al., 2008). Tevens is het een belangrijke voorspeller in rookgedrag onder jongeren (Chen & Jacobson, 2012; Glanz et al., 2005).

Daarnaast is gebruik gemaakt van zelfrapportagevragenlijsten, welke een vertekend beeld kunnen geven. Mogelijk is er bij het beantwoorden sprake van sociale wenselijkheid of reporter bias, welke de validiteit van een vragenlijst kunnen verminderen (Huang et al., 1998; Pedregon et al., 2012).

Aanbevelingen

Naar aanleiding van dit onderzoek kunnen er een aantal vervolgstappen gezet worden. Wellicht is het interessant om in vervolgonderzoek een multiculturele participantengroep te hebben, aangezien opvoedgedragingen en rookgedrag samenhangen met etniciteit. Daarnaast zou longitudinaal onderzoek gedaan kunnen worden om de ontwikkeling van de verbanden tussen de verschillende opvoedgedragingen en het rookgedrag van jongeren door de jaren heen te volgen. Tevens zou verder onderzoek gedaan kunnen worden naar het verband tussen ouderlijke kennis en rookgedrag onder jongeren om een eventueel causaal verband vast te stellen. Bovendien zouden de resultaten van dit onderzoek bij kunnen dragen aan het ontwikkelen van op maat gemaakte interventies voor sekse en opvoedgedragingen, met in het bijzonder het vergroten van de ouderlijke kennis, ter voorkoming van rookgedrag onder jongeren. Onderzoek toont aan dat ouderlijke kennis voornamelijk voortkomt uit wat jongeren hun ouders vertellen (Kerr & Stattin, 2000). Daarbij zijn jongeren meer bereid hun ouders iets te vertellen, wanneer zij een goede band met hen ervaren (Darling et al., 2006). Ouderlijke kennis zou dus mogelijk vergroot kunnen worden door middel van het verbeteren van de ouder-kindrelatie.

Concluderend kan gesteld worden dat er een verband is tussen de opvoedgedraging ouderlijke kennis en roken onder jongeren, namelijk dat jongeren minder lijken te roken naarmate er meer ouderlijke kennis is. Daarnaast kan gesteld worden dat sekse hierin een

modererende functie heeft, waarbij jongens in verhouding minder roken dan meisjes wanneer er meer ouderlijke kennis is.

Referentities

- Banerjee, S. C., & Greene, K. (2009). Sensation seeking and adolescent cigarette smoking: Examining multiple pathways in Cross-Sectional data. *The Open Addiction Journal*, 2(1), 12–20. <https://doi.org/10.2174/1874941000902010012>
- Bean, R. A., Barber, B. K., & Crane, D. R. (2006). Parental support, behavioral control, and psychological control among African American youth. *Journal of Family Issues*, 27(10), 1335–1355. <https://doi.org/10.1177/0192513x06289649>
- Borawski, E. A., Ievers-Landis, C. E., Lovegreen, L. D., & Trapl, E. S. (2003). Parental monitoring, negotiated unsupervised time, and parental trust: the role of perceived parenting practices in adolescent health risk behaviors. *Journal of Adolescent Health*, 33(2), 60–70. [https://doi.org/10.1016/s1054-139x\(03\)00100-9](https://doi.org/10.1016/s1054-139x(03)00100-9)
- Bronfenbrenner, Y. (1979). *The ecology of human development*. Harvard University Press.
- Chassin, L., Presson, C. C., Todd, M., Rose, J. S., & Sherman, S. J. (1998). Maternal socialization of adolescent smoking: The intergenerational transmission of parenting and smoking. *Developmental Psychology*, 34(6), 1189–1201. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.34.6.1189>
- Chen, P., & Jacobson, K. C. (2012). Developmental trajectories of substance use from early adolescence to young adulthood: Gender and Racial/Ethnic differences. *Journal of Adolescent Health*, 50(2), 154–163. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2011.05.013>
- Darling, N., Cumsille, P., Caldwell, L. L., & Dowdy, B. (2006). Predictors of adolescents' disclosure to parents and perceived parental knowledge: Between- and Within-Person differences. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(4), 659–670. <https://doi.org/10.1007/s10964-006-9058-1>
- De Leeuw, R. N. H., Verhagen, M., de Wit, C., Scholte, R. H. J., & Engels, R. C. M. E. (2011). “One cigarette for you and one for me”: children of smoking and non-smoking parents during pretend play. *Tobacco Control*, 20(5), 344–348. <https://doi.org/10.1136/tc.2010.039909>
- Endendijk, J. J., Groeneveld, M. G., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Mesman, J. (2016). Gender-differentiated parenting revisited: Meta-analysis reveals very few differences in parental control of boys and girls. *PLOS ONE*, 11(7), e0159193. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0159193>
- Engels, R. C. M. E., Finkenauer, C., Meeus, W., & Dekovi, M. (2001). Parental attachment and adolescents' emotional adjustment: The role of interpersonal tasks and social competence. *Journal of Counseling Psychology*, 48, 428-439.

- Engels, R. C. M. E., Finkenauer, C., Kerr, M., & Stattin, H. (2005). Illusions of parental control: Parenting and smoking onset in Dutch and Swedish adolescents1. *Journal of Applied Social Psychology, 35*(9), 1912–1935. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2005.tb02202.x>
- Engels, R. C. M. E., & Willemsen, M. (2004). Communication about smoking in Dutch families: Associations between anti-smoking socialization and adolescent smoking-related cognitions. *Health Education Research, 19*, 227-238. <https://doi.org/10.1093/her/cyg042>
- Ennett, S. T., Bauman, K. E., Foshee, V. A., Pemberton, M., & Hicks, K. A. (2001). Parent-child communication about adolescent tobacco and alcohol use: What do parents say and does it affect youth behavior? *Journal of Marriage and Family, 63*(1), 48–62. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.00048.x>
- Field, A. (2017). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. Sage Publications Ltd
- Glanz, K., Maskarinec, G., & Carlin, L. (2005). Ethnicity, sense of coherence, and tobacco use among adolescents. *Annals of Behavioral Medicine, 29*(3), 192–199. https://doi.org/10.1207/s15324796abm2903_5
- Guo, H., Reeder, A. I., McGee, R., & Darling, H. (2011). Adolescents' leisure activities, parental monitoring and cigarette smoking - a cross-sectional study. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy, 6*(1), 12. <https://doi.org/10.1186/1747-597x-6-12>
- Halgunseth, L. C., Ispa, J. M., & Rudy, D. (2006). Parental control in latino families: An integrated review of the literature. *Child Development, 77*(5), 1282–1297. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00934.x>
- Harakeh, Z., Scholte, R. H. J., De Vries, H., & Engels, R. C. M. E. (2005). Parental rules and communication: their association with adolescent smoking. *Addiction, 100*(6), 862–870. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2005.01067.x>
- Harakeh, Z., Scholte, R. H. J., Vermulst, A. A., De Vries, H., & Engels, R. C. M. E. (2010). The relations between parents' smoking, general parenting, parental smoking communication, and adolescents' smoking. *Journal of Research on Adolescence, 20*(1), 140–165. <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2009.00626.x>
- Hawk, S. T., Hale, W. W., Raaijmakers, Q. A. W., & Meeus, W. (2008). Adolescents' perceptions of privacy invasion in reaction to parental solicitation and control. *The Journal of Early Adolescence, 28*(4), 583–608. <https://doi.org/10.1177/0272431608317611>

- Hill, N. E. (2006). Disentangling ethnicity, socioeconomic status and parenting: Interactions, influences and meaning. *Vulnerable Children and Youth Studies, 1*(1), 114–124. <https://doi.org/10.1080/17450120600659069>
- Huang, C. Y., Liao, H. Y., & Chang, S. H. (1998). Social desirability and the clinical self-report inventory: Methodological reconsideration. *Journal of Clinical Psychology, 54*(4), 517–528.
- Jackson-Newsom, J., Buchanan, C. M., & McDonald, R. M. (2008). Parenting and perceived maternal warmth in European American and African American adolescents. *Journal of Marriage and Family, 70*(1), 62–75. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2007.00461.x>
- Jennissen, R., Engbersen, G., Bokhorst, M., & Bovens, M. (2018). *De nieuwe verscheidenheid: Toenemende diversiteit naar herkomst in Nederland*. Den Haag, Nederland: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.
- Kapetanovic, S., Skoog, T., Bohlin, M., & Gerdner, A. (2019). Aspects of the parent–adolescent relationship and associations with adolescent risk behaviors over time. *Journal of Family Psychology, 33*(1), 1–11. <https://doi.org/10.1037/fam0000436>
- Kerr, M., & Stattin, H. (2000). What parents know, how they know it, and several forms of adjustment: Further support for a reinterpretation of monitoring. *Developmental Psychology, 36*, 366–380
- Keijsers, L., & Poulin, F. (2013). Developmental changes in parent–child communication throughout adolescence. *Developmental Psychology, 49*(12), 2301–2308. <https://doi.org/10.1037/a0032217>
- Mahabee-Gittens, E. M., Xiao, Y., Gordon, J. S., & Khoury, J. C. (2012). Continued importance of family factors in youth smoking behavior. *Nicotine & Tobacco Research, 14*(12), 1458–1466. <https://doi.org/10.1093/ntr/nts078>
- Mahabee-Gittens, E. M., Xiao, Y., Gordon, J. S., & Khoury, J. C. (2013). The dynamic role of parental influences in preventing adolescent smoking initiation. *Addictive Behaviors, 38*(4), 1905–1911. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2013.01.002>
- Metzger, A., Wakschlag, L. S., Anderson, R., Darfler, A., Price, J., Flores, Z., & Mermelstein, R. (2013). Information management strategies within conversations about cigarette smoking: Parenting correlates and longitudinal associations with teen smoking. *Developmental Psychology, 49*(8), 1565–1578. <https://doi.org/10.1037/a0030720>

- Miller, C. H., Burgoon, M., Grandpre, J. R., & Alvaro, E. M. (2006). Identifying principal risk factors for the initiation of adolescent smoking behaviors: The significance of psychological reactance. *Health Communication, 19*(3), 241–252.
https://doi.org/10.1207/s15327027hc1903_6
- Milton, B., Woods, S. E., Dugdill, L., Porcellato, L., & Springett, R. J. (2007). Starting young? Children’s experiences of trying smoking during pre-adolescence. *Health Education Research, 23*(2), 298–309. <https://doi.org/10.1093/her/cym027>
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2018). *Nationaal preventieakkoord: Naar een gezonder Nederland*. Geraadpleegd van
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gezondheid-en-preventie/documenten/convenanten/2018/11/23/nationaal-preventieakkoord>
- Otten, R., Harakeh, Z., Vermulst, A. A., van den Eijnden, R. J. J. M., & Engels, R. C. M. E. (2007). Frequency and quality of parental communication as antecedents of adolescent smoking cognitions and smoking onset. *Psychology of Addictive Behaviors, 21*(1), 1–12. <https://doi.org/10.1037/0893-164x.21.1.1>
- Pedregon, C. A., Farley, R. L., Davis, A., Wood, J. M., & Clark, R. D. (2012). Social desirability, personality questionnaires, and the “better than average” effect. *Personality and Individual Differences, 52*(2), 213–217.
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.10.022>
- Piko, B. F., & Balázs, M. Á. (2012). Authoritative parenting style and adolescent smoking and drinking. *Addictive Behaviors, 37*(3), 353–356.
<https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2011.11.022>
- Rainio, S. U., & Rimpelä, A. H. (2009). Home-based sourcing of tobacco among adolescents. *Preventive Medicine, 48*(4), 378–382. <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2009.01.016>
- RIVM. (2018). *Volksgezondheid Toekomst Verkenning (VTV)*. Geraadpleegd van
<https://www.vtv2018.nl/>
- RIVM. (2020). *Leefstijlmonitor*. Geraadpleegd van
<https://www.volksgezondheidenzorg.info/onderwerp/roken/cijfers-context/huidige-situatie-volwassenen#methode--node-dataverzameling-gezondheidsenqu%C3%A4te-2020>
- Rombouts, M., van Dorsselaer, S., Scheffers-van Schayck, T., Tuithof, M., Kleinjan, M., & Monshouwer, K. (2020). *Jeugd en riskant gedrag 2019: Kerngegevens uit het Peilstationsonderzoek Scholieren*. Trimbos Instituut.
<https://www.trimbos.nl/docs/29856421-c89c-47f8-ac04-c7ce1cabad4b.pdf>

- Smetana, J. G., & Daddis, C. (2002). Domain-specific antecedents of parental psychological control and monitoring: The role of parenting beliefs and practices. *Child Development, 73*(2), 563-580.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Luyckx, K., & Goossens, L. (2006). Parenting and adolescent problem behavior: An integrated model with adolescent self-disclosure and perceived parental knowledge as intervening variables. *Developmental Psychology, 42*(2), 305–318. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.42.2.305>
- Stattin, H., & Kerr, M. (2000). Parental monitoring: A reinterpretation. *Child Development, 71*, 1072-1085.
- Steinberg, L., Lamborn, S. D., Dornbusch, S. M., & Darling, N. (1992). Impact of parenting practices on adolescent achievement: Authoritative parenting, school involvement, and encouragement to succeed. *Child Development, 63*, 1266 – 1281.
- Tebes, J. K., Cook, E. C., Vanderploeg, J. J., Feinn, R., Chinman, M. J., Shepard, J. K., Brabham, T., & Connell, C. M. (2010). Parental knowledge and substance use among African American adolescents: Influence of gender and grade level. *Journal of Child and Family Studies, 20*(4), 406–413. <https://doi.org/10.1007/s10826-010-9406-3>
- Tuithof, M., van Dorsselaer, S., & Monshouwer, K. (2018). *Middelengebruik onder studenten van 16-18 jaar op het MBO en HBO 2017*. Trimbos Instituut. <https://www.trimbos.nl/docs/67b1113a-7574-4926-96e6-4b91a5ec6500.pdf>
- Van der Geest, V., Blokland, A., & Bijleveld, C. (2009). Delinquent development in a sample of high-risk youth: Shape, content, and predictors of delinquent trajectories from age 12 to 32. *Journal of Research in Crime and Delinquency, 46*(2), 111–143. <https://doi.org/10.1177/0022427808331115>
- Van Lier, P. A. C., Frijns, T., den Exter Blokland, E., Neumann, A., Koot, H. M., & Meeus, W. (2008). *The RADAR study: Design, description of sample and validation of cohort assignment*. Universiteit Utrecht.
- Wade, S. M. (2004). Parenting influences on intellectual development and educational achievement. In M. Hoghughi & N. Long, (Eds.), *Handbook of parenting: Theory and research for practice* (pp. 198-212). Sage Publications.
- Wang, B., Stanton, B., Li, X., Cottrell, L., Deveaux, L., & Kaljee, L. (2013). The influence of parental monitoring and parent–adolescent communication on Bahamian adolescent risk involvement: A three-year longitudinal examination. *Social Science & Medicine, 97*, 161–169. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2013.08.013>

Wang, Y., Tian, L., & Huebner, E. S. (2019). Parental control and Chinese adolescent smoking and drinking: The mediating role of refusal self-efficacy and the moderating role of sensation seeking. *Children and Youth Services Review, 102*, 63–72.

<https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2019.05.001>

Bijlage 1. Dataverzameling

Voor het project INTRANSITION heb ik 5 huisbezoeken uitgevoerd en 31 filmpjes getranscribeerd. De huisbezoeken vonden plaats bij jongeren uit groep 8 of het examenjaar, één van hun ouders en (vaak) een vriend of vriendin. Tijdens de huisbezoeken moest ik een aantal gesprekstaken en observatietaken leiden, aan de hand van een draaiboek. Mijn plan was om alle huisbezoeken in de eerste meetronde af te ronden, zodat ik halverwege januari klaar zou zijn met de dataverzameling. Door een verschuiving in de coronagerelateerde regels was dit echter niet mogelijk, waardoor ik het laatste huisbezoek in de tweede meetronde moest uitvoeren. Voor de huisbezoeken hadden wij een camera tot onze beschikking, die we moesten delen met een aantal medestudenten.

Ik ben van mening dat ik initiatief heb getoond tijdens de dataverzameling. Ik heb met mijn medestudenten afgestemd wat een handige planning zou zijn qua camera-verdeling, ik heb contact opgenomen met INTRANSITION toen bleek dat de filmpjes niet binnen de daarvoor bestemde tijd getranscribeerd konden worden en ik heb mijn best gedaan om de huisbezoeken zo goed mogelijk uit te voeren door vragen te stellen wanneer ik iets niet begreep.

Wat ik geleerd heb, is dat het prettig is om gestructureerd en gestandaardiseerd te werken. Waar op mijn stage gesprekken vaak redelijk vrije vormen aannemen, waren voor deze interviews vooraf vragen vastgesteld waar niet vanaf geweken werd. Dit zorgde voor duidelijkheid en maakte dat ik me achteraf niet af hoefde te vragen of ik nog iets vergeten was.